

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 3-son

VOLUME 5 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 27-iyunda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 22,8
Adadi: 100. Buyurtma: № 84.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
27.06.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 22,8. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 84.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 27.06.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 22,8.

Units: 100. Order: № 84.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **RAXIMOV DILMURODJON G'ULOMJON O'G'LI**

Davlat xizmatini tasniflash va ushbu jarayonda davlat fuqarolik xizmatining o'rni

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

23 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Xususiyl huquq fani sohasida ilmiyl tadqiqot ishlarining ilmiyl-metodologik tahlili: muammo va yechimlar

36 **G'AYBULLAYEV ALISHER ISMATOVICH**

Tovar omborida omonat saqlash munosabatlarini fuqarolik-huquqiy jihatdan yanada takomillashtirish

46 **QILICHOVA MUNIRA AZIMJON QIZI**

Islom moliyasi normalariga muvofiq mudoraba shartnomasida kapital kafolati masalalari

62 **G'AFFOROV MEHRANGIZ SHAVKATOVICH**

Ulusldorlar ulush kiritish asosidagi qurilish shartnomasining zaif tarafi sifatida

73 **SIDIKOV RUSTAM**

Xalqaro huquqda uchuvchisiz uchish apparatlarining huquqiy tabiati: tasniflash yondashuvlari va suverenitet masalalari

85 **SARABEKOV A'ZAMJON ABDUQODIROVICH**

Blokcheyn va smart-kontraktlardan fuqarolik-huquqiy munosabatlarda foydalanish

92 **ZIYAMOV BOBURXON**

Raqamli diplomatiya va sun'iy intellekt: xalqaro huquqda tartibga solish jihatlari

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

102 **XABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**

Fuqarolik protsessida vakillik instituti: o'ziga xos ahamiyati va xususiyatlari

111 **XUDOYNAZAROV DADAXON AVAZ O'G'LI**

Oilaviy nizolarda mediatsiya

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

125 **NIGMATOV RUFTULLO OLIMDJONOVICH**

Buyuk Britaniyaning jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir ilg'or tajribalari va ularning ayrimlarini milliy tizimga joriyl etish masalalari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

134 **XUDAYBERGENOV BAXRAM KUANISHBAEVICH, PARAXATOVA SHAXNOZA YERNAZAROVNA**

Ekspertiza tadqiqoti uchun namunalar olish tergov harakati sifatida: nazariy va amaliy masalalar

146 **SADRIDDINOVA LATOFAT HUSNIDDIN QIZI**

Apellyatsiya va kassatsiya: ushbu yuqori instansiyalarning sud tizimidagi o'рни

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

155 **XALIQULOV KOMOLIDDIN NOSIROVICH**

Xorijiy davlat sud hukm (qaror)larini tan olish va ijro etish bo'yicha davlatlararo munosabatlarni tartibga solishda xalqaro shartnomalarning ahamiyati

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

166 **YULDASHEV MAQSUD MAMASOLIYEVICH**

Bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirishning huquqiy asoslari tahlili

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI
TA'MINLASH. PROBATSIIYA FAOLIYATI

175 **DJUMANIYAZOVA DILFUZA KAMALOVNA, SHAYAKUBOV SHOMANSUR SHAKABILOVICH**

Ijtimoiy xavf guruhiga kiruvchi yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish masalalari:
Toshkent viloyati va Toshkent shahri misolida

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 РАХИМОВ ДИЛМУРОДЖОН ГУЛОМЖОН УГЛИ

Классификация государственной службы и место государственной гражданской службы в этой системе

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

23 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Научно-методологический анализ научных исследований в области частного права: проблемы и решения

36 ГАЙБУЛЛАЕВ АЛИШЕР ИСМАТОВИЧ

Дальнейшее гражданско-правовое совершенствование отношений по хранению вещей на товарном складе

46 КИЛИЧОВА МУНИРА АЗИМЖОН КИЗИ

Вопросы гарантии капитала в договоре мудараба с точки зрения норм исламского финансирования

62 ГАФФОРОВ МЕХРАНГИЗ ШАВКАТОВИЧ

Долящики как слабая сторона договора долевого строительства

73 СИДИКОВ РУСТАМ

Правовая природа беспилотных летательных аппаратов в международном праве: классификационные подходы и вопросы суверенитета

85 САРАБЕКОВ АЪЗАМЖОН АБДУКОДИРОВИЧ

Использование блокчейна и смарт-контрактов в гражданско-правовых отношениях

92 ЗИЯМОВ БОБУРХОН

Цифровая дипломатия и искусственный интеллект: аспекты регулирования в международном праве

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

102 ХАБИБУЛЛАЕВ ДАВЛАТЖОН ЮЛЧИБОВЕВИЧ

Институт представительства в гражданском процессе: его значение и особенности

111 ХУДОЙНАЗАРОВ ДАДАХОН АВАЗ УГЛИ

Медиація в семейных спорах

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

125 НИГМАТОВ РУФТУЛЛО ОЛИМДЖОНОВИЧ

Передовой опыт Великобритании в борьбе с преступностью и вопросы его имплементации в национальную систему

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

134 ХУДАЙБЕРГЕНОВ БАХРАМ КУАНЫШБАЕВИЧ, ПАРАХАТОВА ШАХНОЗА ЕРНАЗАРОВНА

Получение образцов для экспертного исследования как следственное действие:
теоретические и практические вопросы

146 САДРИДДИНОВА ЛАТОФАТ ХУСНИДДИН КИЗИ

Апелляция и кассация: роль высших инстанций в судебной системе

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

155 ХАЛИКУЛОВ КОМОЛИДДИН НОСИРОВИЧ

Значение международных договоров в регулировании межгосударственных отношений
по признанию и исполнению судебных решений иностранных государств

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

166 ЮЛДАШЕВ МАКСУД МАМАСОЛИЕВИЧ

Правовой анализ основ преобразования таможенных органов в сферу, свободную
от коррупции

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

175 ДЖУМАНИЯЗОВА ДИЛЬФУЗА КАМАЛОВНА, ШАЯКУБОВ ШОМАНСУР ШАКАБИЛОВИЧ

Вопросы совершенствования системы работы с молодёжью, относящейся к группе
социального риска: на примере города Ташкента и Ташкентской области

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 11 **RAKHIMOV DILMURODJON GULOMJON UGLI**
Classification of civil service and the role of state civil service in this system

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 23 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
Scientific and methodological analysis of research in the field of private law: problems and solutions
- 36 **GAYBULLAYEV ALISHER ISMATOVICH**
Further improvement of civil-legal relations of storage in a warehouse
- 46 **KILICHOVA MUNIRA AZIMJON KIZI**
Issues of capital guarantee in mudarabah contract from the perspective of islamic finance norms
- 62 **GAFFOROV MEHRANGIZ SHAVKATOVICH**
Shareholders as a weakness of the contract of share construction
- 73 **SIDIKOV RUSTAM**
The legal nature of unmanned aerial vehicles in international law: classification approaches and issues of sovereignty
- 85 **SARABEKOV AZAMJON ABDUKODIROVICH**
The use of blockchain and smart contracts in civil law relations
- 92 **ZIYAMOV BOBURKHON**
Digital diplomacy and artificial intelligence: regulation aspects in international law

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 102 **KHABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**
The institute of representation in civil procedure: its significance and characteristics
- 111 **KHUDOYNAROV DADAHON AVAZ UGLI**
Mediation in family disputes

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 125 **NIGMATOV RUFTULLO OLIMDJONOVICH**
Advanced experience of Great Britain in combating crime and issues of implementing some of them in the national system

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

134 **KHUDAYBERGENOV BAKHRAM KUANI'SHBAEVICH, PARAKHATOVA SHAKHNOZA YERNAZAROVNA**

Obtaining samples for expert examination as an investigative action: theoretical and practical issues

146 **SADRIDDINOVA LATOFAT HUSNIDDIN KIZI**

Appeal and cassation: the role of these higher instances in the judicial system

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

155 **KHALIKULOV KOMOLIDDIN NOSIROVICH**

The importance of international treaties in the regulation of interstate relations on the recognition and execution of judicial rulings (decisions) of foreign states

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

166 **YULDASHEV MAQSUD MAMASOLIYEVICH**

Analysis of the legal basis for transforming customs authorities into a corruption-free sphere

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

175 **DJUMANIYAZOVA DILFUZA KAMALOVNA, SHAYAKUBOV SHOMANSUR SHAKABILOVICH**

Issues of improving the system of working with youth belonging to socially risk groups: on the example of Tashkent region and the city of Tashkent

Kelib tushgan / Получено / Received: 05.05.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 10.06.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.06.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3./DVQR4979

UDC: 343.1(045)(575.1)

APELLYATSIYA VA KASSATSIYA: USHBU YUQORI INSTANSIYALARNING SUD TIZIMIDAGI O'RNI

Sadriddinova Latofat Husniddin qizi,

Toshkent davlat yuridik universiteti tayanch doktoranti

ORCID: 0009-0006-9500-6043

e-mail: latofatsadriddinova58@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksida o'z ifodasini topgan hukmlarning, ajrimlarning va qarorlarning qonuniyligi, asosiligi hamda adolatligini tekshirishning umumiy shartlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, birinchi instansiya sudining hukmi va ajrimi ustidan apellyatsiya tartibida shikoyat berish (protest bildirish) hamda sud qarori va ajrimi ustidan kassatsiya tartibida shikoyat berish (protest bildirish) tartiblariga kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalar, islohotlarning mazmun-mohiyati, ularning jinoyat-protsessual huquq nazariyasi va amaliyotidagi ahamiyati hamda jinoiy odil sudlov faoliyatidagi o'rni haqida nazariy qoidalar, tushunchalar va fikr-mulohazalar o'rin olgan. Shu bilan birga, fuqarolik sud hujjatlarini qayta ko'rish instansiyalarining o'zaro munosabati va ushbu tartib-taomillarning qiyosiy tahlili ham keltirilgan. Jinoyat-protsessual qonunchilikning yangi normalari nuqtayi nazaridan mazkur ilmiy ishda jinoyat ishlari bo'yicha sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish institutlari – apellyatsiya va kassatsiyaning zamonaviy huquqiy asoslari, shuningdek, sud qarorlarini bekor qilish yoki o'zgartirish asoslari bayon qilingan. Mazmunining dolzarbligini ochib berish maqsadida muallif jinoyat-protsessual huquq fani va sohasiga oid qator o'quv va ilmiy adabiyotlarda keltirilgan protsessualist olimlarning fikr-mulohazalariga, oxirgi yillarda yuzaga kelgan holatlar – sud hujjatlarini qayta ko'rib chiqish zarurati, sud amaliyotidagi sudyalarning vakolatlari va yuklamalari tahliliga alohida e'tibor qaratgan.

Kalit so'zlar: sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish, apellyatsiya instansiyasi, kassatsiya instansiyasi, o'xshash va farqli jihatlari, protsessual qarorlarning turlari va mohiyati, fuqarolik sud ishlarini yuritish, jinoyat sud ishlarini yuritish, hukm, ajrim, qaror

АПЕЛЛЯЦИЯ И КАССАЦИЯ: РОЛЬ ВЫСШИХ ИНСТАНЦИЙ В СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ

Садриддинова Латофат Хусниддин кизи,

базовый докторант Ташкентского государственного
юридического университета

Аннотация. В данной статье рассматриваются общие условия проверки законности, обоснованности и справедливости приговоров, определений и постановлений, закреплённые в Уголовно-процессуальном кодексе Республики Узбекистан. Освещаются изменения и дополнения, внесённые в порядок подачи апелляционной и кассационной жалобы (протеста) на приговор и определение суда первой инстанции, а также теоретические положения, концепции и взгляды относительно сущности этих реформ, их значения в теории и практике уголовно-процессуального права и места в деятельности по осуществлению уголовного

правосудия. Кроме того, приведён сравнительный анализ взаимодействия пересматривающих инстанций в гражданском судопроизводстве и соответствующих процедур. С учётом новых норм уголовно-процессуального законодательства в работе раскрываются современные правовые основы институтов пересмотра судебных решений по уголовным делам – апелляции и кассации, а также основания для отмены или изменения судебных решений. Для раскрытия актуальности темы автор обращается к мнениям процессуалистов, изложенным в ряде учебных и научных трудов по уголовно-процессуальному праву, и акцентирует внимание на актуальных вопросах последних лет – необходимости пересмотра судебных актов, полномочиях и нагрузке судей в судебной практике.

Ключевые слова: пересмотр судебных решений, апелляционная инстанция, кассационная инстанция, сходства и различия, виды и сущность процессуальных решений, гражданское судопроизводство, уголовное судопроизводство, приговор, определение, постановление

APPEAL AND CASSATION: THE ROLE OF THESE HIGHER INSTANCES IN THE JUDICIAL SYSTEM

Sadriddinova Latofat Husniddin kizi,

Basic doctoral student at Tashkent State University of Law

Abstract. This article examines the general conditions for verifying the legality, validity, and fairness of sentences, rulings, and decisions reflected in the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan. Also, the amendments and additions made to the procedure for appealing (protesting) the verdict and ruling of the court of first instance in the appellate procedure and appealing (protesting) the court's decision and ruling in the cassation procedure, the essence of the reforms, their significance in the theory and practice of criminal procedure law, as well as theoretical provisions, concepts and opinions about their place in the activities of criminal justice. At the same time, a comparative analysis of the interrelationship of civil court review instances and these procedures is presented. From the point of view of new norms of criminal procedure legislation, this scientific work sets out the modern legal foundations of the institutions for reviewing court decisions in criminal cases - appeal and cassation, as well as the grounds for canceling or amending court decisions. In order to reveal the relevance of the topic, the author pays special attention to the opinions of procedural scholars cited in a number of educational and scientific literature on the science and field of criminal procedure law, the analysis of the situation that has arisen in recent years - the need to review judicial acts, the powers and duties of judges in judicial practice.

Keywords: review of judicial decisions, appellate instance, cassation instance, similarities and differences, types and essence of procedural decisions, civil proceedings, criminal proceedings, verdict, ruling, decision

Kirish

So'nggi yillar davomida sud-huquq tizimida, xususan, odil sudlovni amalga oshirish va protsessual huquq sohasida katta islohotlar amalga oshirilmoqda. Asosan, apellyatsiya va kassatsiya instansiyalariga oid normalarga o'zgartirishlar kiritildi hamda taftish instansiyasi joriy etildi. Jinoyat-protsessual kodeksiga 2023-yil 27-sentabrdagi O'RQ-869-sonli Qonun asosida "Hukmlarning, ajrimlarning, qarorlarning qonuniyligi, asosiligi va ado-

latliligini tekshirishning umumiy shartlari" nomli 55-bob kiritildi. Unga ko'ra, apellyatsiya va kassatsiya instansiyalariga oid normalarga o'zgartirishlar kiritildi.

Maqola mavzusining dolzarbligi sud qarorlarining qonuniyligi va asosililigini tekshirish mexanizmini yanada takomillashtirish, ularni qayta ko'rishning yangi tartibini joriy etish orqali odil sudlov sifatini oshirishga, shuningdek, fuqarolarning buzilgan huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini

ishonchli himoya qilishga qaratilgan qonun hujjatlarini sharhlash va mazkur normalarni tushuntirishdan iborat. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "Adolat – davlatchilikning mustahkam poydevoridir" [1].

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining 2024-yil 25-martdagi "Jinoyat ishlari apellyatsiya va kassatsiya tartibida ko'rish amaliyotining ayrim masalalari to'g'risida"gi 7-sonli qarori yuqori instansiyalarning o'zaro o'xshash va farqli jihatlarini hamda vakolatlaridagi ayrim tafovutlarni aniq ko'rsatdi.

Statistika ma'lumotlariga qaraydigan bo'lsak, 2000-yilda sud xatolarining deyarli yarmi nazorat tartibida tuzatilgan bo'lsa, 2009-yil yakunlariga ko'ra, bunday holatlarining 85 % dan ortig'i apellyatsiya va kassatsiya tartibida bartaraf etilgan [2]. Joriy yilning birinchi choragi ko'rsatkichlari bilan taqqoslaganda, apellyatsiya tartibida 2706 nafar shaxsga nisbatan 2064 ta jinoyat ishi ko'rib chiqilgan. Shuningdek, 92 nafar shaxsga nisbatan birinchi instansiya sudlari tomonidan chiqarilgan qarorlar bekor qilingan, 825 nafar shaxsga nisbatan chiqarilgan sud qarorlari esa o'zgartirilgan.

Kassatsiya tartibida 1 523 nafar shaxsga nisbatan 1 330 ta jinoyat ishi ko'rib chiqildi. Shulardan 115 nafar shaxsga nisbatan birinchi instansiya sudlari tomonidan chiqarilgan qarorlar bekor qilinib, 475 nafar shaxsga nisbatan sud qarorlari o'zgartirildi.

Oliy Sud matbuot xizmatining ma'lumotlariga ko'ra [3], apellyatsiya tartibida ko'rilgan jinoyat ishlarida 917 nafar shaxsga nisbatan sud qarorlari bekor qilingan yoki o'zgartirilgan (33,8 %), kassatsiya tartibida esa 590 nafar shaxsga nisbatan qarorlar bekor qilingan yoki o'zgartirilgan (38,7 %) ko'rsatkichlari qayd etilgan. Ushbu raqamlar yuqori instansiyalarning sud tizimidagi muhim o'rnini yaqqol namoyon etmoqda.

Mazkur ilmiy maqolaning maqsadi – protsessual qonunchilik va sud amaliyotida apel-

lyatsiya hamda kassatsiya tartiblarida qayta ko'rish institutlarining mazmun-mohiyatini ochib berish, Jinoyat-protsessual kodeksining shu sohadagi normalarini sharhlash, ushbu instansiyalarga oid normalarni amaliyotda qo'llashda yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlash va ularning yechimlarini taklif etishdir. Shuningdek, tadqiqot, o'rganish va tahlillar asosida quyidagi muhim jihatlariga e'tibor qaratiladi:

- apellyatsiya va kassatsiya instansiyalarining o'xshash va farqli jihatlarini ochib berish;
- apellyatsiya va kassatsiya tartiblarida ish ko'rish xususiyatlarini tahlil qilish;
- qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish hamda ilmiy xulosalar berish.

Chet ellik olimlar ham jinoyat ishlarini yuqori instansiya sudlarida qayta ko'rib chiqish masalasiga e'tibor qaratgan. Jumladan, N.G. Stoyko o'zining "Уголовный процесс западных государств и России: сравнительное теоретико-правовое исследование англо-американской и романо-германской правовых систем" [4] nomli asarida ushbu masalani chuqur tahlil qiladi. Ozarbayjonlik olim F. Abdullayev esa 2005-yilda nashr etilgan "Apellyatsiya Məhkəməsində cinayət mühakimə icraatının təkmilləşdirilməsi problemləri" ("Apellyatsiya sudida jinoyat ishlarini ko'rib chiqish tartibini takomillashtirish muammolari") nomli ishida jinoyat ishlarini yuqori instansiya sudlarida qayta ko'rib chiqish muammolariga alohida e'tibor qaratgan [5].

Yuqori instansiya sudlariga oid ilmiy izlanishlar qatorida U. To'xtashevaning tadqiqotlarini alohida ta'kidlash mumkin [6]. Shuningdek, X.Z. Kuchkarov tomonidan "Jinoyat ishlarini yuqori instansiya sudlarida qayta ko'rib chiqishni takomillashtirish" mavzusida DSc dissertatsiyasi himoya qilingan bo'lib, u ushbu yo'nalishda chuqur ilmiy tahlillarni o'z ichiga oladi [7]. Mamlakatimiz qonunchilik tizimidagi so'nggi islohotlar va ularning mazmun-mohiyati esa D. Suyunova tomonidan atroflicha ilmiy o'rganilgan [8].

Material va metodlar

Tadqiqot jarayonida foydalanilgan matnlar, tezislar, fikr va tushunchalar rasmiy manbalar hamda ilmiy ishlanmalardan olingan bo'lib, ularga tegishli havolalar keltirilgan. Olingan ilmiy natijalar sohaga oid mutaxassislar – sudyalari va sud xodimlari (respondentlar) ishtirokida o'tkazilgan ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar, tahliliy suhbatlar hamda so'rovnoma asosida sinovdan o'tkazilgan. Shuningdek, ushbu tahlillar asosida qonun hujjatlarini takomillashtirishga doir muayyan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tadqiqotning metodologik asoslarini belgilovchi eng muhim huquqiy hujjatlardan biri sifatida O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 27-sentabrdagi 869-sonli "Sud qarorlarining qonuniyligi, asosiligi va adolatligini tekshirish instituti takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksiga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qonuni keltirishimiz mumkin.

Qolaversa, so'nggi yillarda sud-huquq islohotlari faoliyatining asosiy yo'nalishiga aylangan "Yangi O'zbekiston – yangi sud" tamoyili doirasida aholining odil sudlovga erishish imkoniyatlarini kengaytirish, inson qadrigimmatini ustuvor qadriyat sifatida e'tirof etishga qaratilgan muhim islohotlarning mazmun-mohiyatini ochib beruvchi g'oyalarni ilgari surish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda tarixiylik, tizimlilik, qiyosiy-huquqiy tahlil, so'rovnoma o'tkazish, o'quv va ilmiy manbalarini kompleks o'rganish, empirik materiallar hamda statistik ma'lumotlar tahlili, huquqni qo'llash amaliyoti, xususan, sud amaliyoti materiallarini tahlil qilish, moddiy va protsessual huquq sohalaridagi mavjud muammolarni aniqlash, shuningdek, dolzarb va amaliy taklif-tavsiyalar ishlab chiqish kabi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan keng foydalanildi.

Tadqiqotning empirik asosini O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining 2024-yil

25-martdagi "Jinoyat ishlarini apellyatsiya va kassatsiya tartibida ko'rish amaliyotining ayrim masalalari to'g'risida"gi 7-sonli qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi rasmiy "Telegram" kanalida e'lon qilingan sud faoliyatiga oid umumlashtirilgan statistik materiallar tashkil etdi.

Tadqiqot natijalari

Har qanday sud qarori, shu jumladan, hukm, maxsus sud vakolatiga va sudya maqomiga ega bo'lishiga qaramay, shaxsning fikri va xulosasini aks ettiradi. Shu sababli jinoyat-protsessual tizim institutsional darajada inson tabiati tufayli "xatoga yo'l qo'yilishi mumkin" degan fikrni istisno qilmasligi zarur. Biroq bunday yondashuv sud hokimiyatining obro'siga va uning asosida qabul qilingan sud qarorlarini shubhasiz bajarish majburiyatiga zarar yetkazmasligi kerak.

Shunday ekan, sud qarorlaridagi xatolar haqida munozaralar cheksiz davom etmasligi lozim. Nihoyat, sudya maqomiga ega bo'lgan shaxsning tabiiy xatolarini faqat shu maqomga ega boshqa sudya tuzatishi mumkinligini anglash zarur. Aks holda sud hokimiyatining mustaqilligi haqida gapirishning o'zi ma'nosiz bo'lib, odil sudlov tizimiga bo'lgan ishonchni zaiflashtirardi.

Har bir jinoyat-protsessual tizimi bir sud (sudya) boshqa sud (sudya) tomonidan chiqarilgan qarorlarni tekshirish va hukmlarni qayta ko'rib chiqish mexanizmini qonuniy tartibga solishni ta'minlashi zarur. Ushbu mexanizm sud xatolarini tuzatishning yagona usuli bo'lib, har qanday sud xatosi jinoyat protsessual tartibda faqat sud tekshiruvi doirasida tuzatilishi qat'iy belgilanishi lozim.

Sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish mexanizmi jinoyat ishini muayyan instansiyalarda va oqilona muddat doirasida ko'rib chiqishni taqozo etadi. Jinoyat ishi bo'yicha qabul qilinayotgan sud qarorlari belgilangan sud instansiyalari tizimiga asoslangan bo'lishi va ushbu instansiyalarda sud qarorining sifati yuzasidan cheksiz tortishuvlarga yo'l qo'yilmasligi kerak. Boshqacha qilib

aytganda, jinoyat ishi belgilangan institutsional instansiya tizimiga muvofiq eng yuqori sud organida ko'rib chiqilib, yakuniy nuqta qo'yilishi zarur.

Shu bilan birga, ideal holda har bir keyingi instansiya avvalgi instansiyadan funksional jihatdan farq qilishi kerak, ya'ni ular o'zlariga yuklangan vazifalar nuqtayi nazaridan bir-birini takrorlamasligi lozim. Hozirgi jinoyat-protsessual qonunga ko'ra, sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish jarayoni tomonlarning tashabbusi bilan amalga oshiriladi, ya'ni protsess ishtirokchilarining shikoyatlari va davlat ayblovchilarining protestlariga asoslanadi. Shu sababli sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish tizimi sud hukmi ustidan shikoyat qilish usullari tizimi sifatida ham qaraladi, chunki sud qarorini qayta ko'rib chiqish jarayoni sudning tashabbusi bilan emas, balki jinoyat protsessining manfaatdor tomonining shikoyati asosida amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksiga binoan [9] sud hukmlarining, ajrimlarining, qarorlarining qonuniyligi, asosliligi va adolatliligi apellyatsiya, kassatsiya va taftish tartibida tekshirilishi mumkin.

Ishni yuqori instansiya sudi tomonidan ko'rish:

1) apellyatsiya tartibida – JPKning 497²-moddasida ko'rsatilgan shaxslarning shikoyatlariga va protestlariga binoan;

2) kassatsiya tartibida – JPKning 499-moddasida ko'rsatilgan shaxslarning shikoyatlariga va protestlariga binoan;

3) taftish tartibida:

Qoraqalpog'iston Respublikasi sudi, viloyatlar, Toshkent shahar sudlari, O'zbekiston Respublikasi Harbiy sudi tomonidan – JPKning 511- va 512-moddalarida ko'rsatilgan shaxslarning shikoyatlariga va protestlariga binoan;

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudining Jinoyat ishlari bo'yicha sudlov hay'ati tomonidan:

jinoyat ishlari bo'yicha tuman (shahar) sudining, hududiy harbiy sudning

Qoraqalpog'iston Respublikasi sudi, viloyatlar, Toshkent shahar sudlari, O'zbekiston Respublikasi Harbiy sudi tomonidan apellyatsiya yoki kassatsiya va taftish tartibida ko'rib chiqilgan hukmlari, ajrimlari, shuningdek, ushbu sudlarning tuman (shahar) sudlari, hududiy harbiy sudlar tomonidan ko'rilgan ishlar bo'yicha apellyatsiya yoki kassatsiya va taftish tartibida chiqarilgan hukmlari va ajrimlari ustidan JPKning 511-moddasida ko'rsatilgan shaxslarning shikoyatlari ni o'rganish natijalariga ko'ra chiqarilgan O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining, uning o'rinbosarlarining protestiga yoki O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi sudyasi ning ajrimiga binoan;

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudining, Qoraqalpog'iston Respublikasi sudining, viloyatlar, Toshkent shahar sudlarining, O'zbekiston Respublikasi Harbiy sudining apellyatsiya yoki kassatsiya tartibida ko'rib chiqilgan hukmlari, ajrimlari, shuningdek, ushbu sudlar tomonidan birinchi instansiya tariqasida ko'rilgan ishlar bo'yicha apellyatsiya yoki kassatsiya tartibida chiqarilgan hukmlari va ajrimlari ustidan JPKning 511-moddasida ko'rsatilgan shaxslarning shikoyatlariga yoki O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining, uning o'rinbosarlarining protestiga binoan;

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Rayosatida – O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Jinoyat ishlari bo'yicha sudlov hay'atining taftish tartibida chiqarilgan qarorlari ustidan JPKning 511-moddasida ko'rsatilgan shaxslarning arizasiga (iltimosnomasiga), sudyaning taqdimnomasiga, ommaviy axborot vositalarining xabarlariga ko'ra kiritilgan O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi raisining protestiga, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurorining protestiga binoan amalga oshiriladi.

Yuqoridagi holatga ko'ra, sud tizimimizga yangi taftish instansiyasi joriy etilib, taftish va qayta taftish tartibida ishlar ko'rib chiqila boshlangach, yuqori instansiyalar va ishni

qayta ko'rish bosqichlari sezilarli darajada ko'paydi. Apellyatsiya va kassatsiya instansiyalarining funksiyalari o'zaro bir xillashib ketganligi sababli, ularni ajratish ma'qulmi yoki birlashtirish ma'qulmi, degan munozarali savollar yuzaga keldi. Ushbu masalani ilmiy tahlil qilib, o'z fikrimizni bildirmoqchimiz.

Zamonaviy jinoyat-protsessual tizimda sud qarorlariga shikoyat qilish huquqi nafaqat tomonlarning eng muhim protsessual huquqi, balki insonning asosiy huquqlaridan biri sifatida tan olinadi. Jinoyat uchun hukm qilingan har bir shaxs qonunda belgilangan tartibda hukmning yuqori sud tomonidan qayta ko'rib chiqilishi, shuningdek, afv etish yoki jazoni yengillashtirish to'g'risida iltimos qilish huquqiga ega [10].

Jinoyat protsessida prokuratura deyarli har doim davlatning mansabdor vakili (davlat ayblovchisi) sifatida ishtirok etadi. Ular jabrlanuvchining huquqlarini himoya qilish hamda kasbiy majburiyatlar asosida ish olib boradi. Ayblanayotgan shaxs va uning himoyachisi esa jinoyat javobgarligi yuzaga kelmasligi uchun o'zining shikoyat qilish huquqidan foydalanadi.

Bu borada e'tiborli jihat shundaki, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 8-moddasida har bir inson Konstitutsiya yoki qonun orqali berilgan asosiy huquqlari buzilgan taqdirda, nufuzli milliy sudlar tomonidan bu huquqlarning samarali tiklanishi huquqiga ega ekanligi belgilangan [11].

Shuningdek, "Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi Xalqaro Pakt"ning (1966-yil) 5-qismining 14-moddasida "har qanday jinoyat uchun aybdor deb topilgan va hukm qilingan shaxs, unga nisbatan chiqarilgan sud qarorlarini qonunga muvofiq yuqori sud instansiyasi tomonidan qayta ko'rib chiqish huquqiga ega" degan qoida ham belgilangan [12].

Ushbu xalqaro Pakt O'zbekiston Respublikasi tomonidan 1995-yilda ratifikatsiya qilingan. Amaldagi qonunchilik va xalqaro konvensiyalar asosida, jabrlanuvchiga berilgan sud qarorlari ustidan shikoyat qilish huquqi

hamda prokurorga protest bildirish huquqi faqat protsessual huquqlar hisoblanadi va inson huquqlari qatoriga kirmaydi. Shu bilan birga, jabrlanuvchining sud qarorlari (ayniqsa hukm) ustidan shikoyat qilish protsessual huquqi ham inson huquqlari qatoriga kirishini inkor etib bo'lmaydi.

Qayd etilganlarga ko'ra, bugungi kunda yuqori xalqaro huquqiy standartlarga muvofiq, taraflarga jinoyat ishini ikki instansiyada ko'rib chiqish huquqi berilgan, ya'ni hukm qabul qilingandan so'ng, uni ikkinchi instansiya sudiga shikoyat qilish mumkin. Bu yerda, birinchidan, taraflarning buzilishi yoki cheklanishi mumkin bo'lmagan huquqi nazarda tutiladi; ikkinchidan, taraflar qonuniy kuchga kirmagan hukmga faqat bir marotaba yuqori instansiya sudiga shikoyat qilish huquqiga ega; uchinchidan, bunday shikoyat jinoyat ishini qayta ko'rib chiqish huquqini anglatib, nafaqat sud qarorini shikoyat qilish, balki takroran sud tergovini o'tkazish imkonini ham beradi.

Aynan shu sababli, jinoyat protsessida apellyatsiya instansiyasi hech qachon to'liq yoki qisman shakllarga bo'linmasligi kerak, chunki mahkum sud hukmidan so'ng yuzaga kelgan yangi dalillar yoki yangi holatlarga asoslanib avval mavjud bo'lmagan vajlarini keltirishi mumkin. Bu esa uning fuqarolik va protsessual huquqi sifatida tan olinishi lozim.

Insonning asosiy huquqlarini jinoyat protsessida himoya qilishning qo'shimcha kafo-lati sifatida xizmat qiladigan va jinoyat sud ishlarini yuritishga Birinchi Prezidentimiz I.A. Karimov tashabbusi bilan joriy etilgan institutlardan biri apellyatsiya tartibida ish yuritishdir [13].

Apellyatsiya instansiyasining joriy etilishi, shuningdek, ishlarning kassatsiya va taf-tish tartibida ko'rib chiqilishining isloh qilinishi dastlabki tergov va birinchi instansiya sudi tomonidan sud muhokamasida yuzaga kelgan qoidabuzarliklarni samarali va tezkor tarzda tuzatish hamda bartaraf etish imkonini berdi [14].

Sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish tarixida burilish davri 2000-yil 14-dekabrda 163-II-sonli qonun bilan boshlandi. Ushbu qonun bilan birinchi instansiya sudi tomonidan qabul qilingan sud qarorlarini apellyatsiya instansiya sudida tekshirish tartibi joriy qilindi, shuningdek, kassatsiya va nazorat institutlari isloh qilindi [15].

Sudlarning qonuniy kuchga kirmagan hukm va ajrimlarni qayta ko'rishning mohiyati ulardagi aniqlangan kamchiliklarni tuzatishdan iborat. Hukm va ajrimlarning qonuniyligi, asosliliigi hamda adolatliligini tekshirish instituti yuqori instansiya sudlari tomonidan sud nazoratini amalga oshirishning yorqin namunasidir. Birinchidan, amalga oshiriladigan faoliyatning asosiy qismini, ya'ni bosh yo'nalishini aynan ushbu tekshirish tashkil qiladi. Ikkinchidan, bu tekshirish taraflarning roziligi va tashabbusiga bog'liq bo'lib, shikoyat yoki protest berilmasa, faoliyat boshlanmaydi.

Apellyatsiya va kassatsiya instansiyalari sud qarorlarini tekshirish vakolatiga ega bo'lib, ularning quyidagi asosiy xususiyatlari bir maqsadga xizmat qiladi:

1) hukmni bekor qilish yoki o'zgartirish asoslarining aniq belgilanganligi;

2) yuqori sud instansiyalarida jinoyat ishini ko'rishda taraflarning (prokuror va himoyachi) faol ishtirok etishi;

3) yuqori sudlarda jinoyat ishini ko'rish muddati belgilanganligi.

Ushbu umumiy shartlarning asosiy maqsadi – sud qarorlarining qonuniyligi, asosliliigi va adolatliligini tekshirish jarayonida sud xatolarini bartaraf etish orqali odil sudlov samaradorligini oshirish hamda protsess ishtirokchilarining huquq va manfaatlarini o'z vaqtida himoya qilishdan iborat.

Tadqiqot natijalari tahlili

Qayd qilingan asoslar bo'yicha, qonuniy kuchga kirmagan hukmlarni qayta ko'rib chiqish va qonuniy kuchga kirgan hukmlarni qayta ko'rib chiqish jarayonlari bir-biridan aniq ajratilishi lozim. Qonuniy kuchga kir-

magan hukmga nisbatan shikoyat berish va shu asosda jinoyat ishini qayta ko'rib chiqish jarayoni ish holatlarini tubdan o'zgartirishi mumkin. Biroq qonuniy kuchga kirgan hukm ijrosi barchaga majburiy bo'lgani uchun, bunday hukmni qayta ko'rib chiqish jarayonini faqat haddan tashqari holatlar bilan chegaralash kerak.

Shu bilan birga, hukmlarni qayta ko'rib chiqish jarayoni doirasida apellyatsiya va kassatsiya instansiyasi sudlarining vakolatlari alohida mazmun va protsessual ahamiyatga ega bo'lib, har biri jinoyat protsessi ishtirokchilarining jinoyat ishini ko'rib chiqish huquqini ta'minlashga mo'ljallangan mustaqil yuridik institut hisoblanadi.

Ko'pchilik apellyatsiya va kassatsiya instansiyalarining farqini faqat qonuniy kuchga kirmagan va qonuniy kuchga kirgan hukmlar bilan cheklangan deb hisoblasada, ular bundan tashqari o'ziga xos xususiyatlarga ham ega. Masalan, apellyatsiya shikoyati (protesti) hukm e'lon qilingan kundan boshlab o'n sutka ichida berilishi kerak. Shuningdek, mahkum, oqlangan shaxs, jabrlanuvchi yoki fuqarolik da'vogari uchun bu muddat hukm nusxasi topshirilgan kundan boshlab hisoblanadi.

Qonunda kassatsiya shikoyati (protesti) berish uchun biron-bir muddat belgilanmagan. Shu bilan birga, JPK 501-moddasining mazmuniga ko'ra, hukm (ajrim) qonuniy kuchga kirgan kundan boshlab bir yil o'tgandan so'ng berilgan shikoyat (protest), basharti unda og'irroq jinoyatga doir qonun moddalarini qo'llash zarurligi, jazoni kuchaytirish yoki mahkumning ahvolini og'irlashtiradigan boshqa o'zgarishlar (mahkumni o'ta xavfli retsidivist deb topish, jazoni ijro etish koloniyasining qattiqroq turini belgilash, shartli hukmni bekor qilish, undiruv miqdorini ko'paytirish, basharti bu jinoyat kvalifikatsiyasi mahkumning ahvolini og'irlashtiruvchi tomonga o'zgartirilishiga olib kelsa va h.k.), shuningdek, oqlov hukmini yoxud ishni tugatish to'g'risidagi ajrimini be-

kor qilish nazarda tutilgan bo'lsa, sud tomonidan qanoatlantirilishi mumkin emas. Bunda bir yillik muddat tegishli hukm yoki ajrim qonuniy kuchga kirgan kundan boshlab, kassatsiya instansiyasi sudi tomonidan qaror qabul qilingan kun ham qo'shilgan holda hisoblanadi. Bir yillik muddat o'tgandan keyin berilgan kassatsiya shikoyati (protesti) ko'rib chiqilmaydi va uni bergan shaxsga qaytariladi.

Agar kassatsiya shikoyati (protesti) Jinoyat-protsessual kodeksining 501-moddasida belgilangan bir yillik muddat ichida berilgan bo'lsa-da, mazkur muddat ish bo'yicha qaror qabul qilinmaguncha o'tib ketsa, shikoyat (protest) qanoatlantirilmasdan qoldiriladi va bu haqda shikoyat bergan shaxsga rasmiy ravishda ma'lum qilinadi.

Ehtiyot chorasi sifatida qamoqda yoki uy qamog'ida saqlanayotgan hamda apellyatsiya instansiyasi sudining majlisida ishtirok etishni istagan mahkumning ishtirokini ta'minlash sudning majburiyatidir. Shu sababli jinoyat ishi sudga kelib tushgandan so'ng, mahkumning apellyatsiya sudida ishtirok etish istagini bildirgan yoki bildirmaganligi aniqlanadi va natijasiga ko'ra sud majlisida bevosita yoki videokonferensaloqa tizimi orqali ishtirok etishi ta'minlanadi.

Qaysi ehtiyot chorasi qo'llanilishidan qat'i nazar, mahkumning apellyatsiya instansiyasi sud majlisida ishtirok etish huquqidan mahrum etilishi jinoyat-protsessual qonunining jiddiy buzilishi hisoblanadi va sud ajrimining bekor qilinishiga asos bo'ladi.

Mahkum (yoki oqlangan shaxs)ning kassatsiya instansiyasi sud majlisida qatnashish masalasini hal qilish sudning huquqidir. Shu bois jinoyat ishi kelib tushgandan so'ng mahkum (yoki oqlangan shaxs)ning kassatsiya instansiyasi sudida ishtirok etish zarurati aniqlanadi va natijasiga ko'ra, uning sud majlisida bevosita yoki videokonferensaloqa tizimi orqali ishtirok etishi ta'minlanishi lozim.

Xulosalar

Yuqorida keltirilgan apellyatsiya instansiyasi sudining vakolatlari asosida apellyatsiya

instansiyasi sudiga quyidagicha ta'rif berish mumkin:

“Apellyatsiya instansiyasi sudi – jinoyat ishi bo'yicha chiqarilgan, ammo qonuniy kuchga kirmagan hukm (ajrim)ning qonuniyligi, asosligi va adolatliligini tekshiruvchi yuqori instansiya sudidir. Ushbu sud jinoyat ishini to'liq sud tergovni o'tkazgan holda har tomonlama tekshiradi va qonuniy yechim qabul qilish vakolatiga ega bo'ladi”.

Amaldagi jinoyat-protsessual qonunchilikda sud qarorlarini bekor qilish yoki o'zgartirish asoslari “Birinci instansiya sudining hukmi, ajrimi ustidan apellyatsiya tartibida shikoyat berish (protest bildirish)” nomli 55¹-bobda belgilangan (JPKning 497¹⁹-moddasi).

Shu bilan birga, qonunda kassatsiya instansiya sudining quyi sudlarning qarorlarini bekor qilish va o'zgartirish asoslari alohida nazarda tutilmaganligi sababli, JPKning 497¹⁹-moddasi ko'rsatilgan hukm (ajrim)ni bekor qilish yoki o'zgartirish asoslari ushbu instansiya sudiga ham taalluqli, deb aytish mumkin. Demak, yuqori instansiya sudlari tomonidan sud qarorlarini bekor qilish yoki o'zgartirish asoslari bir xil bo'lishi kerakligi aniqlandi.

Jinoyat ishini to'liq sud tergovni o'tkazgan holda birinchi va apellyatsiya instansiya sudlarida ko'rib chiqish huquqi bilan yuqori instansiya sudida qayta ko'rib chiqish huquqini ajratish zarur. Yuqori instansiya sudida ish ko'rib chiqish faqat cheklangan doirada, ya'ni odatda huquqiy nuqtayi nazardan, sud tergovsiz va ish bo'yicha holatlarni aniqlamasdan amalga oshiriladi.

Albatta, jinoyat-protsessual tizimi jinoyat protsessi ishtirokchilariga davlatimizning eng yuqori sudiga murojaat qilish huquqini ta'minlashi lozim, chunki u sud piramidasining yuqori bosqichida yakuniy baholash funksiyasini bajaradi. Shu bilan birga, sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish jarayoni o'zaro to'ldiruvchi, funksional jihatdan xilma-xil va son jihatdan cheklangan instansiyalar tizimi-

ga asoslangan bo'lib, har bir instansiya tarafdorlarning sud qarorini tanqid qilish protsessual huquqini amalga oshirish imkonini beradi.

Yuqorida keltirilgan muhim va o'ziga xos jihatlarga asoslanib, jinoyat ishlarini sud tar-

tibida qayta ko'rishda apellyatsiya instansiyasining va kassatsiya instansiyasining alohida-alohida yuqori instansiya sifatida sud tizimida o'ziga xos o'rni mavjudligi haqida fikr bildiramiz.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Mirziyoyev Sh.M. Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida [President of the Republic of Uzbekistan in his Address to the Oliy Majlis and the People of Uzbekistan]. 2020, December 27.
2. Karimov I.A. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi [The concept of further deepening democratic reforms and developing civil society in our country]. Report at a joint meeting of the Legislative Chamber and Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Tashkent, O'zbekiston Publ., 2010, p. 18.
3. Abidov A. Joriy yilning I choragi davomida jinoyat ishlari bo'yicha sudlar tomonidan 19 646 nafar shaxsga nisbatan 15 681 ta jinoyat ishi ko'rib chiqildi [During the first quarter of this year, criminal courts considered 15,681 criminal cases against 19,646 individuals.]. Available at: <https://t.me/AzizAbidov/6095>
4. Stoyko N.G. Ugolovnyy protsess zapadnykh gosudarstv i Rossii: sravnitel'noye teoretiko-pravovoye issledovaniye anglo-amerikanskoy i romano-germansko-y pravovoykh sistem [Criminal Procedure in Western States and Russia: A Comparative Theoretical and Legal Study of the Anglo-American and Romano-Germanic Legal Systems]. St. Petersburg, Law Faculty of St. Petersburg State University Publ., 2006, p. 264.
5. Abdullayev F. Apellyatsiya sudida jinoyat ishlarini ko'rib chiqish tartibini takomillashtirish muammolari [Problems of improving the procedure for considering criminal cases in the Court of Appeal]. 2005, p. 89.
6. Tukhtasheva U.A. Ugolovno-protsessual'nyye puti ustraneniya sudebnykh oshibok [Criminal procedural ways of eliminating judicial errors]. 2020, p. 45.
7. Kuchkarov X.Z. Jinoyat ishlarini yuqori instansiya sudlarida qayta ko'rilishini takomillashtirish [Improving the review of criminal cases in higher courts]. 2024, p. 80.
8. Suyunova D.J. Jinoyat protsessida sud qarorlarining qonuniyligi, asoslilik va adolatlilikini tekshirish [Verification of the legality, validity and fairness of court decisions in criminal proceedings]. Tashkent, 2025, p. 50.
9. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi [Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, Adolat Publ., 2024.
10. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi [Constitution of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, Adolat Publ., 2023.
11. Universal Declaration of Human Rights December 10, 1948. Article 8.
12. International Covenant on Civil and Political Rights 1966. Article 14.
13. Rustambayev M.X, Tuxtasheva U.A. O'zbekiston Respublikasida sud hokimiyati va sud-huquq islohoti [Judiciary and judicial reform in the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, TSIL Publ., 2009, p. 205.
14. Istiqlol va istiqbol huquqi [The right to independence and perspective]. Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Tashkent State Law Institute, Tashkent, O'zbekiston Publ., 2012, p. 352.
15. Vaxabov D.D., Tuxtasheva U.A. Sud xatolarini aniqlash va bartaraf qilish yuzasidan yuqori turuvchi instansiya sudlari vakolatlari [Powers of higher courts to identify and eliminate judicial errors]. Tashkent, 2016, p. 80.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 3-SON

VOLUME 5 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3.